

Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi

Kortversjon av Stortingsmelding nr 10 (2008-2009)

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Forord

Et velfungerende næringsliv er viktig for velferd og utvikling. Investeringer og handel har stor betydning for en bærekraftig utvikling i sør. Hvis det skjer på en ansvarlig måte, kan norske bedrifters engasjement føre til betydelige økonomiske ringvirkninger, og bidra til å heve standarden på viktige områder som helse, miljø og sikkerhet. Norske erfaringer med trepartssamarbeid er et eksempel på samarbeid i arbeidslivet som vi gjerne formidler til andre.

Den pågående finanskrisen viser at næringsvirksomhet som utelukkende drives av ønsket om kortsiktig gevinst, kan få alvorlige globale konsekvenser. I dette spenningsfeltet mellom positive muligheter og negative konsekvenser, er næringslivets samfunnsansvar en avgjørende forutsetning både for næringslivet selv, for dets ulike interessenter og for politiske myndigheter.

I Stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi signaliserer regjeringen hvilke roller vi vil ta i forhold til dette spørsmålet. Vi vil være en pådriver i internasjonale prosesser for å styrke rammeverket for ansvarlig næringsvirksomhet globalt. Vi vil uttrykke klare forventninger til det arbeidet bedriftene selv må gjøre for å leve opp til sitt ansvar. Og vi vil være i front gjennom utøvelsen av samfunnsansvar i vårt eierskap, våre investeringer og innkjøp.

Dette dokumentet gir en kortfattet oversikt over stortingsmeldingen, og vi håper det kan bidra til informasjon og debatt. God lesning.

Jonas Gahr Støre
Utenriksminister

1 Innledning

Lønnsomme bedrifter gir viktige bidrag til samfunnet. De skaper arbeidsplasser og bidrar til å finansiere velferden. Å skape verdier og økonomiske resultater innen rammen av lover og regler i samfunnet de opererer i, er bedriftenes hovedoppgave. Men bedriftene virker ikke bare i et marked. De virker også innenfor rammen av en kultur, et lokalsamfunn og et politisk system. Næringslivets samfunnsansvar handler om bedriftenes rolle i en slik bred samfunnsmessig sammenheng.

De etiske sidene ved næringslivets samfunnsansvar er blitt tydeligere som følge av globaliseringen. Svakt menneskerettighetsvern, kritikkverdige arbeidsforhold, barnarbeid, miljøskadelig virksomhet og korrupsjon er problemstillinger norske bedrifter må forholde seg til. Bedriftene møter spørsmål om deres ansvar går lengre enn bare å følge loven i landet de er engasjert i.

Toneangivende bedrifter og næringslivets organisasjoner i Norge har gjennom flere år prioritert arbeidet med samfunnsansvar. Arbeidslivets organisasjoner har vært aktive i utviklingen av anstendige arbeidsvilkår og retten til å organisere seg også i utviklingsland. Frivillige organisasjoner har spilt rollen som pådrivere. Mange bedrifter har integrert samfunnsansvar i virksomheten og beslutningsprosessene. Det er på sin plass å berømme de aktørene som har engasjert seg aktivt i ordsiftet og regel- og normutviklingen knyttet til bedriftenes samfunnsansvar. Men selv om mange bedrifter og organisasjoner har kommet langt i arbeidet, er det fortsatt behov for bevisstgjøring, kunnskap og et utvidet engasjement.

Hensikten med denne stortingsmeldingen er å skape økt bevissthet om samfunns-

ansvar både i privat og offentlig virksomhet. Regjeringen har et positivt syn på norske bedrifters evne og vilje til å bidra og ønsker at meldingen skal styrke engasjementet. Regjeringen ønsker å tydeliggjøre sine forventninger til næringslivet og å drøfte offentlige myndigheters, bedrifters og andre aktørers ansvar og roller. Samtidig ønsker Regjeringen å styrke norske bedrifters motivasjon og evne til å ta samfunnsansvar gjennom styrket rådgivning og veiledning, økt åpenhet, dialog og erfaringsutveksling mellom myndighetene og næringslivet. Regjeringen vil være en pådriver i internasjonale prosesser for å videreutvikle rammeverket for næringslivets samfunnsansvar.

Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter *integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Samfunnsansvar innebærer hva bedriftene gjør på frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer.*

Regjeringen ser ivaretagelse av menneskerettigheter, respekt for grunnleggende arbeidstakerrettigheter og anstendige arbeidsvilkår, ivaretagelse av miljøhensyn, bekjempelse av korrupsjon og størst mulig åpenhet som hovedelementer for bedrifter når de skal ivareta samfunnsansvar i sin internasjonale virksomhet.

” Det er fraværet av bred næringsvirksomhet, ikke tilstedeværelsen, som fører til utstrakt fattigdom. Det er en utopi å tro at fattigdom kan bekjempes uten næringslivets aktive medvirkning.”

— FNs tidligere generalsekretær
Kofi Annan

2 Myndighetenes rolle og ansvar

Enhver virksomhet har ansvar for å ivareta sosiale og miljømessige hensyn, enten det er en privat bedrift, staten eller en annen offentlig virksomhet. Myndighetene har viktige roller i å bidra til at dette skjer som eier, investor og innkjøper.

Staten og andre offentlige myndigheter har betydelige eierandeler i norsk næringsliv gjennom egne offentlige selskap og eierskap i børsnoterte selskap. Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierskap skal være ledende i arbeidet med samfunnsansvar. Selskapene oppfordres til å gjøre sine etiske retningslinjer offentlig tilgjengelige, blant annet på sine nettsider. Det er styrene og selskapenes ledelse som må gjennomføre arbeidet i det enkelte selskap.

Gjennom Statens pensjonsfond forvalter staten betydelige verdier på vegne av samfunnet. Som investor har staten også et medansvar for hvordan selskapene fondet er investert i opptrer, hva de produserer og hvordan de behandler omgivelsene sine. Regjeringen legger stor vekt på å ta et slikt samfunnsansvar i forvaltningen av Statens pensjonsfond. Som finansiell investor er det naturlig å være opptatt av en best mulig tilgang på informasjon som på kort eller lang sikt kan få betydning for selskapers verdiutvikling. Opplysninger om miljøkonsekvenser av et selskaps virksomhet kan være relevant i en slik sammenheng.

De etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond – Utland har fastlagt to virkemidler for å utøve ansvar – eierskapsutøvelse for å påvirke selskapene og utelukkelse av selskaper. I eierskapsarbeidet har Norges Bank satset spesielt på god selskapsstyring, på å bekjempe barnearbeid i selskapenes verdikjede og på

å stille krav til selskapers lobbyvirksomhet i klima- og andre miljøspørsmål. Fondets Etikkråd gir tilrådning til Finansdepartementet om fondet skal selge seg ut av selskaper. Fondets etiske retningslinjer er evaluert i 2009.

Norske myndigheters kjøp av varer og tjenester utgjør i dag om lag NOK 250 mrd. i året. Gjennom å være en krevende og konstruktiv innkjøper, kan offentlig sektor i kraft av sin størrelse i vesentlig grad påvirke næringslivet til å velge en etisk og miljøvennlig praksis. Et næringsliv som er vant til å møte høye krav vil dessuten stå bedre rustet til å møte konkurranse utenfra og til å tilby gode løsninger i internasjonale markeder. Regjeringen arbeider etter en handlingsplan for miljø og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser, som det forutsettes at statlige virksomheter følger opp. Det vil bli etablert en støtte- og rådgivningstjeneste for offentlige innkjøp, og det er nylig utgitt en veileder for hvordan arbeidet med sosiale og etiske krav kan utføres i praksis.

Selskap fordelt på forvalterdepartement

Illustrasjon: UD

Nærings- og handelsdepartementet	Olje- og energidepartementet	Kunnskapsdepartementet
<ul style="list-style-type: none">- Aker Holding AS- Argentum- Fondsinvesteringer AS- BaneTele AS- Bjørnøen AS- Cermaq AS- DNB NOR ASA- Eksportfinans ASA- Electronic Chart Centre AS- Entra Eiendom AS- Flytoget AS- Norsk Hydro ASA- Innovasjon Norge (særlovsselskap)- Kings Bay AS- Kongsberg Gruppen ASA- Mesta AS- Nammo AS- SAS AB- Secora AS- SIVA SF- Statskraft SF- Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS- Telenor ASA- Venturefondet AS- Yara International ASA	<ul style="list-style-type: none">- Enova SF- Gassco AS- Gassnova SF- Petoro AS- Statnett SF- StatoilHydro ASA <ul style="list-style-type: none">- Avinor AS- Baneservice AS- NSB AS- Posten Norge AS <ul style="list-style-type: none">- Helse Midt-Norge RHF- Helse Nord RHF- Helse Sør-Øst RHF- Helse Vest RHF- Kompetansesenter for IT i helse- og sosialsektoren AS- AS Vinmonopolet <ul style="list-style-type: none">- Norfund (særlovsselskap)	<ul style="list-style-type: none">- Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS- Simula Research Laboratory AS- Uninett AS- Universitetsenteret på Svalbard AS <ul style="list-style-type: none">- Itas amb AS- Norsk Eiendomsinformasjon AS <ul style="list-style-type: none">- Kommunalbanken AS <ul style="list-style-type: none">- Norsk Rikskringkasting AS- Norsk Tipping AS <ul style="list-style-type: none">- Statskog SF- Veterinærmedisinsk oppdragscenter AS

3

Næringslivets rolle og ansvar

Regjeringen forventer at norsk næringsliv skal være blant de fremste til å utvise samfunnsansvar i alt sitt virke. Dette innebærer blant annet

- *Retningslinjer:* Regjeringen forventer at bedriftene legger anerkjente internasjonale retningslinjer for samfunnsansvar til grunn for sin virksomhet. OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og prinsippene i FNs Global Compact fremheves særlig. Bedriftene bør vurdere å melde seg inn i FNs Global Compact. Bedriftene bør utvikle og ta i bruk retningslinjer for samfunnsansvar, i dialog med tillitsvalgte hjemme og ute.
- *God virksomhetspraksis:* Samfunnsansvar må være forankret i bedriftens styre og ledelse. Regjeringen forventer at norske bedrifter tar med seg god virksomhetspraksis fra Norge når de opererer i utlandet. Dette innebærer blant annet dialog med ansatte og tillitsvalgte i bedriften, og med interessenter utenfor bedriften. Bedriften må gjøre dette på en måte som respekterer både internasjonale standarder og forskjeller i kultur og verdier.
- *Åpenhet og rapportering:* Regjeringen mener det er viktig at bedriftene viser åpenhet og gir innsyn i sosiale og miljømessige sider ved sin virksomhet og sine resultater. Bedriftene bør skape tillit og gode relasjoner til omverdenen gjennom å formidle sine retningslinjer for samfunnsansvar og diskutere sine dilemmaer mest mulig åpent. Systematisk rapportering kan være et viktig verktøy i bedriftens arbeid.
- *Aktsomhet og kunnskapsdeling:* Regjeringen forventer at bedriftene er

årvåkne og aktivt søker kunnskap om samfunnsmessige forhold og utviklingstrekk, trekker på erfaringer fra andre bedrifter og deler sine erfaringer gjennom relevante nettverk. Frivillige organisasjoner er en viktig kilde til erfaring og kunnskap. Regjeringen forventer særskilt aktsomhet av bedrifter som opererer i konfliktområder og sårbare naturområder.

Kjernen av næringslivets samfunnsansvar utgjøres av fire hovedområder – respekt for menneskerettigheter, vern av arbeidstakernes rettigheter, beskyttelse av miljø og bekjempelse av korrupsjon og størst mulig åpenhet.

- Stater er forpliktet til å ivareta sine borgers menneskerettigheter. Bedrifter har også ansvar for å ivareta menneskerettighetene i sin virksomhet. Regjeringen forventer at norske selskaper respekterer grunnleggende menneskerettigheter i all sin virksomhet, herunder barns, kvinners og urfolks rettigheter, slik de framkommer i internasjonale konvensjoner.
- Villkårene i arbeidslivet er et myndighetsansvar i det enkelte land, men næringslivet har et selvstendig ansvar for arbeidsvilkår i sin virksomhet. Ansvarer innebærer å skape et anstendig arbeidsliv. De grunnleggende standardene på området er definert gjennom kjernekonvensjonene i International Labour Organisation (ILO), og vedrører organisasjonsfrihet, avskaffelse av tvangsarbeid og barnarbeid, samt diskriminering i arbeidslivet. Bedrifter bør sette seg inn i og følge disse også i land der de ikke håndheves effektivt av myndighetene. Bedrifter bør også ta med seg norsk praksis når

det gjelder helse, miljø og sikkerhet i sin internasjonale virksomhet. Regjeringen oppfordrer partene i arbeidslivet til å arbeide aktivt for globale konsernavtaler som beskytter arbeidstakeres rettigheter.

- Næringslivet har en avgjørende rolle i å møte utfordringene knyttet til klima, biologisk mangfold og miljøgifter. Her er næringslivet pålagt en rekke krav gjennom internasjonale miljøavtaler som innarbeides i nasjonal lovgivning. Bedriftene er ofte tjent med å gå lengre enn disse kravene. Det kan bidra til kostnadsreduksjoner, bedre strategisk utgangspunkt for virksomheten på lang sikt og til nye markedsmuligheter. De mest avanserte bedriftene gjennomfører nå livsløpsanalyser for sine produkter og innfører rutiner med krav til underleverandørene. Regjeringen forventer at norske selskaper ivaretar miljøhensyn og bidrar til en bærekraftig utvikling gjennom blant annet utvikling og bruk av miljøvennlig teknologi.
- Næringslivet er en viktig aktør når det gjelder arbeid mot korrupsjon. Lov- og regelverket i Norge knyttet til korrupsjon har blitt skjerpet i de senere årene, særlig ved endringer i Straffeloven (2003). Forbudet gjelder fullt ut for norske statsborgere og personer hjemmehørende i Norge som er engasjert i virksomheter i utlandet. Stadig flere andre land styrker sine regelverk mot korrupsjon, men næringslivet bør allikevel i overskuelig fremtid forberede seg på krevende situasjoner når det gjelder korrupsjon i land hvor dette er utbredt. Selskapene bør etablere varslingsordninger, interne retningslinjer og opplæring av egne ansatte. Regjeringen forventer at

norske selskaper utviser størst mulig grad av åpenhet knyttet til pengestrømmer.

Rekkevidden av ansvaret

Bedriften bør opptre aktsomt i all sin virksomhet. FNs spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringsliv har utformet fire prinsipper for aktsomhet ("due diligence") når det gjelder menneskerettigheter, som også kan være aktuelle for andre områder av samfunnsansvar.

- Bedriften bør ha relevante retningslinjer
- Bedriften bør utføre en konsekvensutredning av sin virksomhet
- Retningslinjene bør integreres i hele bedriftens virksomhet
- Bedriften bør ha et system for å overvåke og revidere bedriftens prestasjoner på området.

Aktsomhet er viktig for å unngå at bedriften *medvirker* til kritikkverdige forhold. Medvirkning vil si at bedriften kan holdes ansvarlig – rettslig eller moralsk –

"Dersom bedriftene ville analysere sine muligheter til å ta samfunnsansvar ved å benytte de samme kriteriene som legges til grunn ved valg av kjernevirksomhet, ville de oppdage at en bedrifts samfunnsansvar kan bety mye mer enn kostnader, belastning eller veldedighet — det kan være en kilde til nye muligheter, innovasjon og konkurransefortrinn."

— Michael Porter, Harvard Business School

for andre aktørers handlinger når den for eksempel har stilt ressurser til rådighet eller gitt praktisk assistanse. Problemstillingen kan for eksempel være aktuell hvis man leier inn sikkerhetsstyrker for å beskytte bedriftens eiendom, og disse styrkene begår overgrep. Medvirkning er også relevant ved investeringer. Gjennom aktsom opptreden, eksempelvis på grunnlag av konsekvens- og risikoanalyser, kan bedriften unngå medvirkning. Analyser bør benyttes ikke bare for egne aktiviteter, men også i forhold til forretningspartnere.

Bedriften har ansvar i de forholdene den har innflytelse over. Klarest er ansvaret der bedriften har bestemmende innflytelse og kontroll. Dette gjelder bedriftens egen virksomhet, der anstendige arbeidsforhold er et kjernepunkt. Bedriften har også et betydelig ansvar når det gjelder egne leverandører, kontraktsparter og miljøet

der bedriften opererer. Ved å stille kontraktsvilkår og etterprøve at leddene i verdikjeden gir sine ansatte anstendige arbeidsforhold og tilfredsstillende sentrale miljøkrav, tar bedriftene ansvar for sine omgivelser.

Samfunnsansvar i leveransekjeden

Det er økende interesse for at varer og tjenester som importeres til Norge, skal være produsert under tilfredsstillende forhold. Regjeringen oppfordrer bedrifter til å ta ansvar for at alle ledd i verdikjeden tilfredsstillende bedriftens standarder – så langt det er mulig. Norsk næringsliv bør arbeide for å utvikle rutiner for å følge opp dette, selv om det på kort sikt ikke er realistisk at import fra eller delproduksjon i utviklingsland skal kunne skje uten risiko for brudd på internasjonalt anerkjente normer og regler.

Den første kvinnelige solcelleingeniøren i Indias største delstat Rajahstan

Foto: Robert Wallis/ Panos Pictures/ Felix Features

God praksis på området innebærer at bedriften har etiske retningslinjer som kommuniseres til leverandører, og at den samarbeider med og overfører kompetanse til sine leverandører når det gjelder hvordan de kan oppfylle sine forpliktelser. Det kan innebære å besøke leverandører for å følge opp hvordan kravene etterleves og vise forbedringer som kan gjennomføres. Bedriftene kan også gjennomføre livsløpsanalyser for å få kunnskap om og dokumentere produktenes totale miljøpåvirkning, både i produksjon, bruk, etterbruk og avfall. Initiativ for etisk handel (IEH) har utviklet verktøy og hjelpemidler for samfunnsansvar i leveransekjeden.

Investeringer og kapitalforvaltning

Det har i den senere tid og særlig i lys av finanskrisen blitt rettet økende kritisk oppmerksomhet mot deler av finansforetakenes virksomhet. På den annen side har toneangivende finansinstitusjoner engasjert seg aktivt når det gjelder samfunnsansvar i investeringer og forvaltning. Regjeringen vil oppfordre finansinstitusjonene til vektlegging av samfunnsansvar og åpenhet om investeringer.

Samfunnsansvarlige investeringer kan bestå i *uttrekk* (*negativ screening*) ved at selskapene definerer kriterier for selskaper de ikke ønsker å investere i, for eksempel selskaper som produserer

“Samfunnsansvar – en gang et velment, verdiløst venstrehåndsarbeid, er nå på de fleste bedrifters dagsorden. Men så langt er det få som har et godt grep om det.”

— The Economist, 19. januar 2008

landminer, klasevåpen eller tobakk, eller selskaper som gjør seg skyldig i brudd på menneskerettigheter, korrupsjon eller alvorlig miljøskade. En annen tilnærming er *best i klassen* (*positiv screening*) der selskaper i samme bransje rangeres basert på sin innsats for samfunnsansvar, slik at bare de beste selskapene i hver bransje er aktuelle å investere i. En tredje metode er *aktivt eierskap*, der investoren går i dialog med selskapene for å påvirke dem i ønsket retning.

Prinsippene for ansvarlige investeringer (PRI) innebærer at samfunnsansvar integreres i investeringsanalyser og -beslutninger, at det utøves aktivt eierskap i forhold til samfunnsansvar, og at det utvikles nødvendig åpenhet og miljømessige og sosiale forhold i selskapene det investeres i. Det finnes også et sett prinsipper for finansiering av utviklingsprosjekter, *Equator Principles*, som blant annet omfatter miljøkonsekvensanalyser og offentlige høringer.

Illustrasjon:
UD. Kilde: FNs
global
compact.

4

Næringslivets internasjonale engasjement – utfordringer og dilemmaer

Regjeringen forutsetter at norske bedrifter vurderer situasjonen nøye før de etablerer seg i eller handler med land der respekten for menneskerettigheter er liten, arbeidsforholdene er kritikkverdige, korrupsjon er utbredt og det tas lite hensyn til miljø og klima. Landanalyser, konsekvensutredninger, dilemmatrening og konsultasjoner med interessenter kan gjøre bedrifter bedre rustet til å møte utfordringene.

Det er samtidig regjeringens syn at norske bedrifter bør engasjere seg i utfordrende land. Internasjonalt nærvær sikrer informasjon om sosiale og humanitære forhold, og gir mulighet for å øve press. Befolkningen kan bli skadelidende hvis et land blir isolert. Regjeringen mener at eventuelle sanksjoner bør være bredt forankret og helst vedtatt i FNs sikkerhetsråd. Norske bedrifter forventes å unngå økonomisk engasjement i Vest-Sahara og Burma.

Det er norske myndigheter og sivilsamfunnets organisasjoner som primært er talerør for menneskerettigheter eller miljø overfor lokale myndigheter. Norske myndigheter forventer ikke at selskapene tar den rollen. Dette er likevel ikke til hinder for et aktivt engasjement fra bedriftene dersom de ser muligheter for det. Norske bedrifter kan bistå norske myndigheter ved å påpeke negative forhold de blir kjent med gjennom sin virksomhet. Dette kan styrke muligheten for å ta opp forholdene med myndighetene i det aktuelle landet.

Konfliktområder

Områder der det er krig, borgerkrig eller fare for væpnet konflikt byr på spesielle utfordringer. Norske bedrifter bør utvise aktsomhet og sette seg nøye inn i

situasjonen for å unngå å bidra til å skjerpe konfliktene.

En utfordring er omsetning av ”konfliktvarer”, der inntektene brukes til å finansiere konflikter. FN har blant annet pekt på behovet for å hindre at salg av rådiamanter finansierer borgerkriger. Et sertifiseringssystem for rådiamanter er under utvikling i den såkalte Kimberley-prosessen. Overgrep begått av sikkerhetsstyrker som beskytter bedriftene er et annet risikoområde. Norge har sluttet seg til de *Frivillige prinsippene om sikkerhet og menneskerettigheter*, som blant annet legger til grunn FN-prinsipper om politiarbeid og maktbruk.

Naturressursbasert virksomhet.

Sektorer som olje og gass, vannkraft og annen fornybar energi, fiskeri og havbruk, jordbruk, skog og gruvedrift har særskilte utfordringer. Aktiviteten kan berøre landområder der det er behov for flytting av mennesker. Rettigheter til landområder kan være uavklarte. Urfolk og andre berørte grupper må bli konsultert og hørt ved aktiviteter som kan påvirke deres interesser.

Utviklingsland som er rike på mineral- og petroleumsressurser er utsatt for korrupsjon. Hvis ressursene ikke bidrar til økonomisk og sosial utvikling kan de skape grobunn for sosial uro og konflikt. Hemmelighold av pengestrømmer mellom selskapene og nasjonale myndigheter kan gjøre det lett å skjule korrupsjon. *Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)* er et internasjonalt initiativ som tar sikte på å gjøre åpenhet om disse pengestrømmene til en global norm. Regjeringen støtter aktivt opp om EITI, både økonomisk og som vertskap for

Retningslinjer for samfunnsansvar

På midtsidene finner du internasjonale retningslinjer for samfunnsansvar. På siden etter finnes en liste over relevante weblenker.

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper er anbefalinger fra myndigheter i tilsluttede land til selskaper som opererer internasjonalt. Regjeringen oppfordrer norske bedrifter til å sette seg inn i retningslinjene og følge dem opp i sin virksomhet.

Sentralt i oppfølging av OECD-retningslinjene står *det nasjonale kontaktpunktet (NCP)*. Selskaper som opererer fra eller i tilsluttede land kan klages inn for brudd på retningslinjene. Kontaktpunktet er ingen juridisk instans, men kan vurdere om et selskap har brutt retningslinjene.

Det norske kontaktpunktet kan kontaktes på følgende adresse. Adressen kan også brukes for andre henvendelser til Utenriksdepartementet om samfunnsansvar.

Utenriksdepartementet
Næringslivsseksjonen
Postboks 8114 Dep.
0032 OSLO

Epost: csr@mfa.no
Web: www.regjeringen.no/ncp

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper – hovedelementer

Generelle politiske retningslinjer

Prinsipper for ansvarlig forretningsdrift, herunder respekt for menneskerettigheter og forholdet til selskapenes leverandører.

Offentliggjøring av opplysninger

Selskapene skal offentliggjøre opplysninger om selskapenes virksomhet, oppbygging, økonomiske situasjon og resultater.

Syssetning og forholdet til de ansatte

Selskapene bør respektere de ansattes faglige rettigheter, samarbeide med de ansattes representanter, motarbeide diskriminering og bidra til avskaffelse av barnearbeid og tvangsarbeid.

Miljøvern

Selskapene bør verne miljøet og folks helse og sikkerhet. De bør opprette et miljøforvaltningssystem og ha beredskapsplaner for å forebygge, dempe og begrense alvorlige miljøskader og helseskader.

Bekjemping av bestikkelser

Selskaper bør ikke tilby, love, gi eller kreve bestikkelser eller andre urettmessige fordeler.

Forbrukerinteresser

Bedriftene bør vise god forretnings-, markedsførings- og reklameskikk og sikre at varene eller tjenestene de leverer, er sikre og har god kvalitet.

Vitenskap og teknologi

Selskapene skal bidra til å overføre teknologi og kunnskap til vertslandet og bidra til nyskaping.

Konkurransen

Bedriftene skal avstå fra konkurransebegrensende avtaler og gjennomføre all sin virksomhet i samsvar med gjeldende konkurranselovgivning.

Beskatning

Bedriftene skal betale skatt til rett tid.

FNs Global Compact – ti prinsipper

FNs Global Compact er FNs initiativ til samarbeid med næringslivet for å fremme menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter, beskytte miljøet og bekjempe korrupsjon. Regjeringen oppfordrer norske selskaper til å vurdere å slutte seg til Global Compact.

Ideen bak Global Compact er at bedriftene slutter seg til de følgende ti prinsipper:

Menneskerettigheter

1. prinsipp: Bedrifter skal støtte og respektere vernet om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, og
2. prinsipp: sikre seg at de ikke medvirker til menneskerettighetsbrudd

Arbeidsstandarder

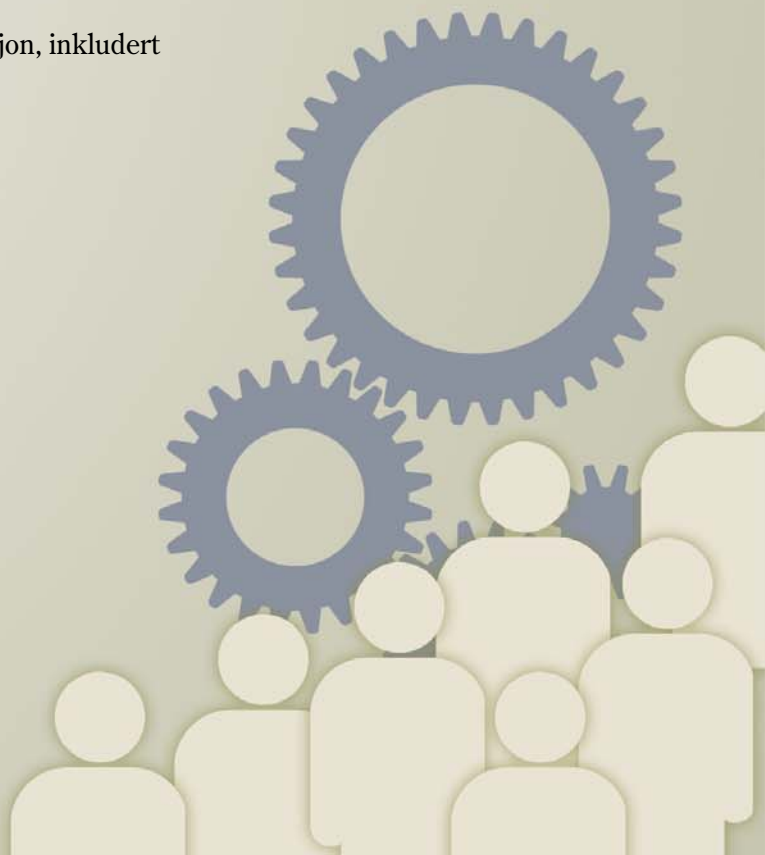
3. prinsipp: Bedrifter skal overholde organisasjonsfriheten og den reelle anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger,
4. prinsipp: sette en stopper for alle former for tvangsarbeid,
5. prinsipp: reelt bringe barnearbeid til opphør og
6. prinsipp: sette en stopper for diskriminering i forhold til ansettelse og yrke

Miljø

7. prinsipp: Bedrifter skal støtte et føre-var-prinsipp i forhold til miljøutfordringer,
8. prinsipp: ta initiativ for å fremme økt ansvarlighet i forhold til miljøet og
9. prinsipp: oppmuntre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi

Anti-korrupsjon

10. prinsipp: Bedrifter skal motarbeide alle former for korrupsjon, inkludert utpressing og bestikkelser

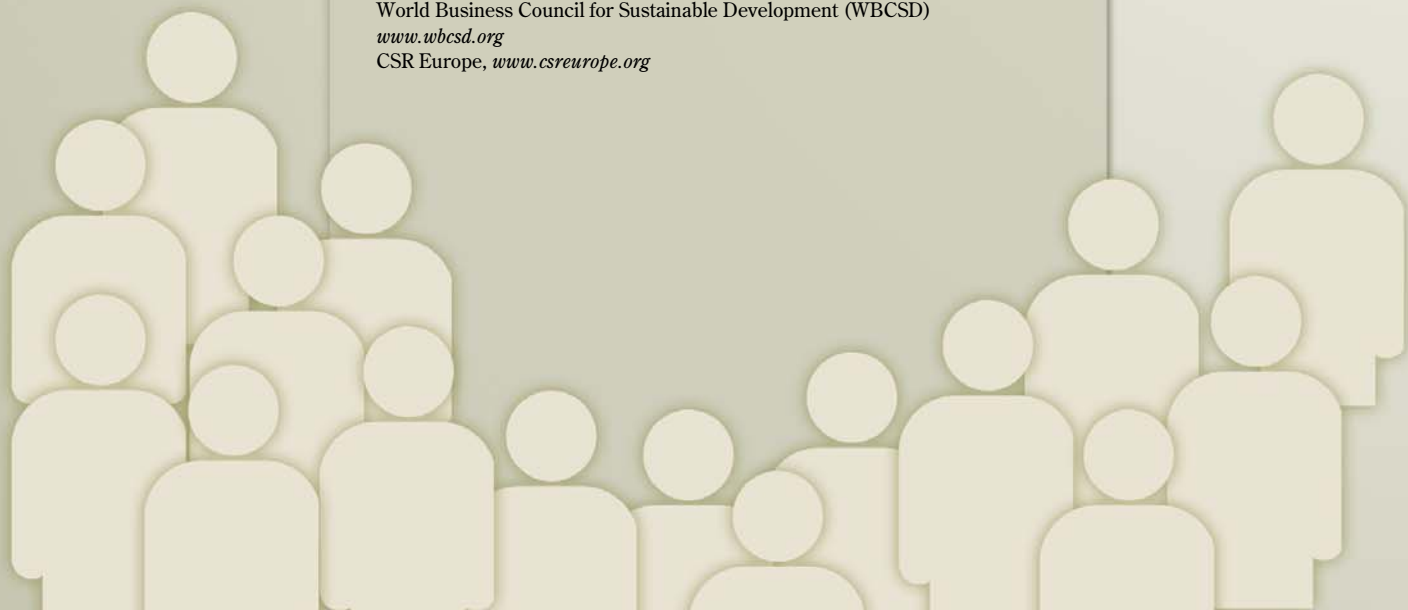
Relevante nettsteder og verktøy:

Norge

NHO, www.nho.no
HSH, www.hsh-org.no
LO, www.lo.no
Innovasjon Norge, www.innovasjonnorge.no
Rederiforbundet, www.rederi.no
Norad, www.norad.no
Norfund, www.norfund.no
GIEK, www.giek.no
Etikkrådet for Statens pensjonsfond – Utland
<http://www.regjeringen.no/etikkradet>
FAFO Red Flags, www.redflags.info
Initiativ for etisk handel, www.etiskhandel.no
Miljøfyrtårn, www.miljofyrtarn.no
Forum for utvikling og miljø, www.forumfor.no
Amnesty Norge, www.amnesty.no
Kirkens Nødhjelp, www.nca.no
Transparency Norge, www.transparency.no
Framtiden i våre hender – Norwatch, www.norwatch.no

Internasjonalt

Danmark, www.samfundsansvar.dk
Sverige, www.regeringen.se/sb/d/2657
EU, ec.europa.eu/enterprise/csr/
OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, www.oecd.org
UN Global Compact, www.unglobalcompact.org
ILO, www.ilo.org
Principles for Responsible Investments, www.unpri.org
FNs utviklingsprogram, www.undp.org
Extractive Industries Transparency Initiative, www.eitransparency.org
Equator Principles, www.equator-principles.com
Global Reporting Initiative, www.globalreporting.org
Voluntary Principles on Security and Human Rights,
www.voluntaryprinciples.org
Carbon Disclosure Project, www.cdproject.net
Kimberley-prosessen, www.kimberleyprocess.com
International Organization for Standardisation (ISO), www.iso.org
Human rights and business, www.business-humanrights.org
Anti-corruption business portal, www.business-anti-corruption.org
Human Rights Compliance Assessment,
www.humanrightsbusiness.org/040_hrca.htm
World Business Council for Sustainable Development (WBCSD)
www.wbcsd.org
CSR Europe, www.csreurope.org

sekretariatet. Norge har som eneste vestlige land erklært at åpenhetskriteriene skal gjennomføres i Norge.

Ved næringsvirksomhet i sårbare naturområder er det nødvendig å vise spesiell aktsomhet, og foreta risikovurderinger og konsekvensanalyser. Regjeringen forventer også at norske bedrifter tar hensyn til truede arter og etablerte verneområder i sin virksomhet. IUCNs rødliste for truede arter og UNEPs nettbaserte oversikt over verneområder er et godt utgangspunkt. Selv om det ikke er global enighet om ambisiøse miljømål eller globale krav til regnskogsforvaltning eller miljøgiftutslipp, bør norske bedrifter og deres leverandører ta nødvendige miljøhensyn, også ut over minimumskrav i internasjonale avtaler og regelverk.

“Jo større pengestrømmer, jo større er faren for og jo tettere er koblingen med konflikt. I oljeindustrien skaper vi store pengestrømmer. Altfor ofte har vi sett disse strømmene ramme fattige landskarrige jord som en tordenstorm, som skyller jorden vekk heller enn å vanne den for å skape vekst. Kontroll og oppfølging er det eneste som kan sikre at det som skulle skapt vekst ikke ender i katastrofe.”

— Jannik Lindbæk,
tidligere styreleder i Statoil

Oljerørledning gjennom en landsby i Nigeria

Foto: George Osodi/ Panos Pictures/ Felix Features

5 Næringslivets samfunnsansvar i et utviklingsperspektiv

Økonomisk verdiskaping er en forutsetning for å bekjempe fattigdom og oppnå varig utvikling. Norsk næringslivs engasjement i utviklingsland er positivt fordi det kan bidra til verdiskaping og økonomisk vekst, samt politisk og sosial utvikling. Når virksomhetene opererer i henhold til de internasjonale verdier og normer som kommer til uttrykk i for eksempel OECDs og FNs arbeid, er dette også viktig for å fremme disse verdiene og normene i utviklingsland.

Under 20 prosent av norske direkteinvesteringer i utlandet er i Asia, Afrika og Sør-Amerika. Engasjementet i de minst utviklede landene er lavt, og det dreier seg i hovedsak om olje og gass. Regjeringen vil oppfordre til økte norske investeringer i fattige land, og inviterer til strategiske partnerskap for å redusere risikoen i og styrke utviklingseffekten av slike investeringer.

Partnerskap mellom myndigheter, sivil samfunn og privat næringsliv er positivt både for å fremme økonomisk utvikling, og for å løse andre utviklingsmål. Norske myndigheter støtter opp om institusjons- og kapasitetsbygging i utviklingsland gjennom bistandsarbeidet.

Kompetanse- og teknologioverføring er et viktig element i ansvarlig næringsvirksomhet i utviklingsland. Lokalt innhold gjennom lokal arbeidskraft og lokale leverandører gir muligheter for kompetanseutvikling og økonomisk vekst. Her kan norske selskaper formidle erfaringer med helse, miljø og sikkerhet, og med samarbeid på arbeidsplassen. På denne måten kan norsk næringsliv bidra til å utvikle bærekraftige og konkurransedyktige lokale bedrifter.

Mikrofinans har vist seg å være en vellykket strategi for kvinners deltakelse i økonomien

Foto: Aubrey Wade/ Panos Pictures/ Felix Features

6

Internasjonale rammeverk for næringslivets samfunnsansvar

Regjeringen er en pådriver for å styrke internasjonale retningslinjer og for å utvikle regionale og globale standarder som gir næringslivet mest mulig like rammevilkår. Ved tilslutning til de samme internasjonale retningslinjene kan bedriftene dele erfaringer og lettere oppfylle forventningene myndigheter, ansatte og samfunnet for øvrig stiller til næringslivet. Det blir enklere å måle og sammenligne resultater. Regjeringen arbeider også for å styrke kontrollen med at retningslinjer og standarder blir fulgt.

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper gir detaljerte anbefalinger til bedriftene som opererer i eller fra OECD-land. Retningslinjene inneholder prinsipper for ansvarlig forretningsdrift som samsvarer med gjeldende lover og konvensjoner. Nasjonale kontaktpunkter for retningslinjene vurderer hvorvidt et selskap har brutt retningslinjene eller ikke. Norges kontaktpunkt er et samarbeidsorgan sammensatt av representanter fra Utenriksdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, LO og NHO. Regjeringen vil arbeide for økt kunnskap og veiledning om retningslinjene, og vil derfor styrke kontaktpunktet. Regjeringen vil også delta aktivt i arbeidet med å revidere retningslinjene på områder som menneskerettigheter og miljø/klima, og dessuten arbeide for at flere land slutter seg til retningslinjene.

Global Compact er FNs initiativ der bedriftene slutter seg til ti prinsipper om samfunnsansvar. Prinsippene går ut på at bedriftene skal støtte og respektere menneskerettigheter og sentrale arbeidstakerrettigheter, fremme miljøansvar og motarbeide korrupsjon. Bedriftene for-

plikter seg til å rapportere årlig til FN om sitt arbeid for å følge opp prinsippene.

Nettverksarbeidet om konkret oppfølging av prinsippene i bedriftene står sentralt i virksomheten til Global Compact. Nordiske bedrifter har et nettverk som møtes to ganger i året og diskuterer praktiske erfaringer og dilemmaer. Regjeringen vil bidra aktivt til å støtte Global Compact, og vil arbeide for at flere norske bedrifter slutter seg til initiativet.

Åpen rapportering stimulerer bedrifter til økt innsats for samfunnsansvar. Rapporteringsmalen fra Global Reporting Initiative (GRI) gir veiledning for rapportering vedrørende bedrifters og organisasjoners økonomiske, sosiale og miljømessige resultater. Standardisering av rapportering er fordelaktig for bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Det systematiserer dokumentasjon og gjør den lettere sammenlignbar. Regjeringen vil støtte GRI og bidra til styrket informasjon og veiledning om malen, og spesielt støtte arbeidet for utvikling av rapporteringsverktøy for små og mellomstore bedrifter.

“Brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen skal ikke brukes som et legitimt konkurransefortrinn og arbeidsstandarder skal ikke brukes til handelspolitisk proteksjonisme.”

— ILOs erklæring “Social Justice for a Fair Globalization” (2008)

7 Internasjonale initiativ og prosesser for samfunnsansvar

Å utøve samfunnsansvar dreier seg om hva bedriftene gjør utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet de opererer. Samtidig er det slik at på de fleste områder der bedrifter forventes å ta samfunnsansvar, arbeides det med å utvikle konvensjoner og andre mer bindende mekanismer. Det gjelder særlig menneskerettigheter, arbeidsstandarder, miljø og bekjempelse av korrupsjon. Regjeringen vil være en pådriver i arbeid for mer forpliktende rammeverk for bedrifter gjennom instrumenter som forplikter stater til å regulere næringsvirksomhet på disse områdene.

Regjeringen vil fortsatt være en pådriver for arbeidet til FNs spesialrepresentant for næringsliv og menneskerettigheter på følgende områder:

- Staters plikt til å beskytte borgerne sine mot overgrep fra tredjeparter, herunder selskaper
- Bedrifters ansvar for å respektere menneskerettighetene
- Ofrenes muligheter for oppreisning og erstatning gjennom å få påklaget menneskerettighetsbrudd

Regjeringen vil også følge opp spørsmål om menneskerettigheter og næringsliv overfor enkeltland, blant annet som del av menneskerettsdialogene med Kina, Vietnam og Indonesia.

Regjeringen er tungt engasjert i ILOs arbeid for et anstendig arbeidsliv, gjennom en egen strategi for arbeidstakerrettigheter globalt. Strategien har som mål å styrke og samordne Norges innsats for arbeidstakerrettigheter i andre land, blant annet gjennom Norges politikk overfor

Tekstilarbeidere i Bangladesh protesterer etter at flere arbeidere ble drept av politiet under en demonstrasjon hvor de krevde utbetaling av lovfestede feriepenger

Foto: Fernando Molerés/ Panos Pictures/ Felix Features

*Avskogingen
i Amazonas,
der regnskog
har måttet
vike plass for
dyrket mark*

Foto: Eduardo
Martino/
Panos
Pictures/ Felix
Features

ILO og gjennom blant annet utenrikspolitikken, bistandspolitikken og handelspolitikken. Et element i arbeidet er å styrke kontroll med og håndheving av lovgivning for arbeidslivsstandarder, for eksempel ved at Arbeidstilsynet kan samarbeide med arbeidstilsyn i andre land.

Regjeringen vil også arbeide videre for ambisiøse og globalt forpliktende internasjonale miljøavtaler, blant annet i forhold til biologisk mangfold, i forhold til en klimaavtale som skal etterfølge Kyotoavtalen og i forhold til kjemikalier. Regjeringen vil også medvirke til at internasjonale rammevilkår på andre områder enn miljø sikrer en miljøvennlig utvikling på globalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Norge støtter aktivt opp om arbeidet for at flere land slutter seg til FN-konvensjonen

mot korrupsjon, og for at det etableres en oppfølgingsmekanisme for denne konvensjonen. Regjeringen har også utredet lukkede jurisdiksjoners ("skatteparadiser") rolle som tilrettelegger for illegale kapitalstrømmer.

Det internasjonale handelsregelverket består først og fremst av WTO-avtalene, men også av et stort antall regionale og bilaterale handels- og samarbeidsavtaler. Regjeringen vil arbeide for å integrere samfunnsansvar i internasjonale avtaler og dialoger hvor dette er relevant, og samarbeide bilateralt om opplæring og kompetanseoverføring når det gjelder samfunnsansvar.

8

Vurdering av juridiske virkemidler

Det er et mål å søke bred enighet om internasjonale regelverk som skal forhindre barnearbeid, beskytte arbeidstakere, forhindre forurensning og annen miljøskadelig virksomhet eller forhindre utnyttning av minoriteter og urbefolkningsgrupper. Det finnes et omfattende sett med internasjonale standarder som regulerer slike spørsmål. Korrupsjonslovgivningen i Norge er et eksempel på regelverk som er utviklet og deretter gjennomført som følge av internasjonale konvensjoner.

Regjeringen mener den seneste tids utvikling av flere globale kriminaliseringsforpliktelser legger til rette for en mer effektiv beskyttelse av de mest grunnleggende standarder for bedrifters internasjonale virksomhet.

Frivillige organisasjoner i Norge har foreslått å etablere bindende nasjonale retningslinjer for finansinstitusjonenes og bedriftenes samfunnsansvar, uansett hvor i verden de opererer. Regjeringen anser et sterkt internasjonalt rammeverk og implementering av dette som mer hensiktsmessig enn at det etableres nasjonale ordninger som vil variere fra land til land og skape usikkerhet for både bedriftene og samfunnet for øvrig. Regjeringen vil derfor arbeide for å videreutvikle internasjonale rammeverk for næringslivets virksomhet.

Når det gjelder sivilt erstatningsansvar, er utgangspunktet etter norsk rett at et morselskap ikke kan holdes ansvarlig for skadevirkninger av datterselskaps handlinger. Unntaket er hvis morselskapet har gjort noe som i seg selv innebærer ansvar for skadevirkningene. Man kan ikke generelt utelukke at det kan oppstå sivilt erstatningsansvar etter norsk rett for skade i andre land. Samtidig vil en slik

erstatningssak være utfordrende av praktiske grunner, da avgjørende vitner og bevis gjerne befinner seg i utlandet.

Regjeringen legger stor vekt på åpenhet og vil fremme et forslag om en utvidet opplysningsplikt om etiske retningslinjer og samfunnsansvar i Regnskapsloven. Det legges opp til å sende på høring et lovforslag om innføring av et tilleggskrav for de største regnskapspliktige foretakene om at de skal opplyse om *hvilke* etiske retningslinjer eller standarder for samfunnsansvar de følger, og hva selskapet har gjort i regnskapsåret for å følge opp sitt samfunnsansvar. Bedrifter som *ikke* har noen retningslinjer, skal måtte opplyse om dette.

Forslag om et ombud for samfunnsansvar eller en uavhengig instans for oppfølging og rådgivning overfor norske bedrifter er også reist fra ulike hold. Regjeringen vil vurdere ulike modeller for bedre oversikt over hvordan næringslivet følger opp sitt samfunnsansvar, ulike måter å organisere rådgivningstilbud på og hensiktsmessig organisering av det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer. Et forslag vil bli sendt på høring innen sommeren 2009.

“Globaliseringen har skapt styringsunderskudd som gir selskapene anledning til å begå overtredelser.”

— FNs generalsekretærs spesialrepresentant for næringsliv og menneskerettigheter, John Ruggie

9

Virkemidler for å styrke samfunnsansvar

Regjeringen vil styrke sitt arbeid med informasjon og veiledning om samfunnsansvar. Det legges spesiell vekt på små og mellomstore bedrifter.

Regjeringen vil etablere et knutepunkt i Utenriksdepartementet for henvendelse fra bedrifter om samfunnsansvar. Utenriks-tjenesten vil utarbeide informasjon som berører samfunnsansvar og relevante forhold i ulike land. Møteplasser vil tilrettelegges der bedrifter kan drøfte konkrete problemstillinger og dilemmaer de møter i internasjonal virksomhet.

Nærings- og handelsdepartementet og Innovasjon Norge vil igangsette en satsing for å styrke samfunnsansvar i små og mellomstore bedrifter. De vil opprette et nettbasert informasjons- og kompetanse-kart for relevant informasjon om samfunnsansvar.

Virkemiddelapparatet vil vurdere samfunnsansvar i forbindelse med rådgivning og finansiell støtte. Det vil i økende grad stilles krav vedrørende samfunnsansvar i forbindelse med finansiering og andre former for tjenester, fra blant annet Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og Eksportfinans. Det vil også være et spesielt fokus på samfunnsansvar i forbindelse med forretningsaktiviteter i utviklingsland som støttes gjennom Norads ordninger for næringslivet. Respekt for arbeidstakerrettigheter, særlig ILOs kjernekonvensjoner, vil være et kriterium for bruken av norske bistandsmidler, og samfunnsansvar vil søkes integrert som tverrgående tema i forvaltningen av bistandsmidler. Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, Norfund, skal fremme samfunnsansvar gjennom investeringer, i styreverv og prosjekter og gjennom å

Unge gutter og menn som jobber som skipsopphuggere på en strand i Bangladesh

Foto: Corbis/Scanpix

trekke med flere private norske investorer til utviklingsland.

Regjeringen anerkjenner arbeidet som gjøres i organisasjoner som NHO, LO, HSH og Rederiforbundet for å fremme samfunnsansvar, og oppfordrer nærings- og arbeidslivets organisasjoner til å bistå bedriftene med kompetanseheving og dilemmatrening. Regjeringen ser positivt på bransjemessig erfaringsdeling og veiledning, og vil samarbeide med organisasjonene om dette. Regjeringen understreker også betydningen de frivillige organisasjonene har som pådrivere og overvåkere når det gjelder samfunnsansvar, både i internasjonale prosesser og overfor bedrifter og myndigheter. Den ser de frivillige organisasjonene som viktige samarbeidspartnere både i nasjonale og internasjonale prosesser.

Regjeringen oppfordrer Norges forskningsråd til å videreføre og styrke sitt program for finansiering av forskning knyttet til bedrifters samfunnsansvar. Den oppfordrer norske forskningsmiljøer til å knytte seg til internasjonale nettverk på samfunnsansvarsområdet og søke finansiering fra internasjonale kilder. Norske undervisningsinstitusjoner oppfordres til å inkludere samfunnsansvar i relevante utdanningstilbud.

Næringslivet, myndigheter og frivillige organisasjoner har ulike roller, men et tydelig interessefelleskap når det gjelder ivaretagelse av samfunnsansvar. Det er behov for diskusjon omkring utfordringer og dilemmaer bedrifter, myndigheter og frivillige organisasjoner møter internasjonalt. Gjennom konsultasjonsorganet Kompakt har Norge vært et foregangsland når det gjelder å fremme dialog og erfaringsutveksling om næringslivets

samfunnsansvar. Regjeringen vil fortsatt bruke Kompakt som en viktig arena for erfaringsutveksling og videreutvikling av politikk og styringssignaler.

Stortingsmeldingen i fulltekst er å finne på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regp/ubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-10-2008-2009-.html?id=542966>

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra Departementenes Servicesenter Kopi- og distribusjonsservice publikasjonsbestilling@dss.dep.no Telefaks: 22 24 27 86 www.publikasjoner.dep.no

Privatpersoner og organisasjoner kan bestille stortingsmeldingen i fulltekst fra Akademika: Kundeservice 22 18 81 00 www.akademika.no

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon:
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Omslagsdesign: Torbjørn Vagstein
Publikasjonskode: E-865B
ISBN: 978-82-7177-850-7
Opplag: 700
Trykk: Utenriksdepartementets hustrykkeri, 08/2009

